

Diamantgruppe en de Philips-groep werden op 15 november '43 alle Joden die zich toen nog in het *JDL* bevonden, op transport gesteld: elfhonderdvijftig, ongeveer de helft mannen en de helft vrouwen en kinderen.¹ Hun kampkleding mochten zij niet meenemen, de mannen kregen, Santegoeds zag het, 'een hemd en onderbroek van de hoop die als onherstelbaar is weggegooid', en een versleten en gekrompen 'boevenpak' – klompen moesten zij kiezen uit voorraden die 'totaal mismaakt' waren. Dat moesten ook de vrouwen doen; zij kregen hetzelfde waardeloze ondergoed, voorts een zebra-jurk, 'geen kousen'. Verder mochten zij niets meenemen: geen haarkammen, geen corsetten. In groepen van vijftig werden mannen en vrouwen in vrachtauto's naar het station Vught gereden waar een goederentrein van de Franse spoorwegen gereedstond – eerst de mannen. Met hen gingen enkele *Schutzhäftlinge* mee om bij het inladen te helpen. 'Als alle mannen ingeladen zijn, zien we', aldus Santegoeds, 'de eerste vrachtwagens met vrouwen en meisjes de losplaats oprijden. Hun loshangende haren fladderden in de wind. Allen schreien.'²

Tot diegenen die op die 15de november gedeporteerd werden, behoorde ook de afgezette *Lagerälteste* Süsskind. Aan het station schreef hij Koker een kort briefje dat kennelijk door een *Schutzhäftling* meegenomen is: '*60 Leute in einem Wagon. Alles sieht sehr trostlos aus. Sei froh, dass du nicht dabei bist.*'³

Bijna zes maanden later, op 3 juni '44, was ook Koker '*dabei*': de gehele Philips-groep verliet als laatste het *JDL*. 'Bij het vertrek . . . naar Duitsland waren', aldus een getuige, 'zowel de vrouwen als de kinderen gekleed in . . . zomerjaponnen met korte mouwen, waaronder totaal geen andere kleding. En dat terwijl het in die maand zó ontzettend koud was. Men heeft de stakkers laten staan van 's avonds 8 uur tot de volgende morgen 5 uur op de appèlplaats' (de temperatuur was die nacht ca. acht graden) 'om ze daarna in veewagons te vervoeren, waarin ze eveneens moesten staan.'⁴ Die wagons vertrokken overigens pas 's avonds laat.

★

Er zijn in het *JDL* maar zeer weinigen geweest die enig denkbeeld hadden

¹ Bij de transporten van 6 en 7 juni '43 was een klein aantal kinderen in het kamp achtergebleven. ² A. Santegoeds: *De hel op de Vughtse heide*, p. 125-27.

³ D. Koker: *Dagboek geschreven in Vught*, p. 198. ⁴ P. Galis: *Hel van Brabant*, p. 33-34.